

REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ ELEMANLARININ ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ YÖNETMELİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN VE YETERLİLİK ALGILARININ GELİŞTİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Sevgi Küçüker

Yrd. Doç. Dr. Tevhide Kargın

Prof. Dr. Gönül Akçamete

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Özel Eğitim Bölümü

skucuker@education.ankara.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmada 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde belirtilen rol ve sorumluluklara ilişkin RAM çalışanlarına yönelik olarak düzenlenen hizmet içi eğitim programının yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin görüş ve yeterliliklerinin geliştirilmesinde etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışma grubunu, MEB Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından 21-25 Mayıs 2001 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen "Özel Eğitim Gerektiren Bireyleri Tanıma Formatörlük Kursu" na katılan 57 rehberlik araştırma merkezi elemanı oluşturmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla çalışma grubuna program öncesi ve sonrasında Yönetmeliğe İlişkin Yeterlilik Algılarını ve Görüşleri Belirleme Ölçeği (YİBGBÖ) uygulanmış ve elde edilen veriler ölçeğin Yönetmelikte Belirtilen Görevlere İlişkin Yeterlilik Algıları (YİYA) ve Yönetmeliğe İlişkin Görüşler (YİG) alt ölçeklerine göre değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, hizmet içi eğitim programının YİYA alt ölçeğinin BEP Geliştirme ve Aile Eğitimi, Eğitsel Tanı ve Değerlendirme ve Ekip Çalışması boyutları ile tüm alt ölçekte program sonrasında RAM çalışanlarının yeterlilik algılarında anlamlı ölçüde bir artışın olduğunu göstermektedir. Ayrıca YİG alt ölçeğinin Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci boyutunda da çalışma grubunun yönetmeliğe ilişkin görüşlerinde program sonrasında olumlu yönde bir değişim gözlenirken Ekip Çalışması, RAM ve En Az Kısıtlayıcı Ortam boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

Özel eğitim, hizmet içi eğitim programı,
573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, mesleki rol
ve sorumluluklar.

IMPROVING THE GUIDANCE AND RESEARCH CENTERS PERSONNELS' OPINIONS AND PERCEPTIONS OF SELF EFFICACY ABOUT THE ACT OF SPECIAL EDUCATION

Assist. Prof. Dr. Sevgi Küçüker
Assist. Prof. Dr. Tevhide Kargın
Prof. Dr. Gönül Akçamete

Ankara University Faculty of Educational Sciences
Department of Special Education
skucuker@education.ankara.edu.tr

ABSTRACT

In this study the effectiveness of an inservice education program of the research and guidance centers personnels' opinions and perceptions of self efficacy about the Act 573 of 1997 in The Law of Special Education in Turkey was investigated. This program was designed to provide information on the personnel's roles and responsibilities about the Act 573 of 1997. The research group was consisted of 57 subjects. The Scale of Opinions and Self Efficacy on the Act 573 was used to collect data before and after the program. The scale consists of two subscales. The first subscale is "the perceptions of self efficacy on the Act 573 and the second subscale is The Opinions About the Act 573. There were significant differences on Developing IEP and Parent Training, Assessment and Teamwork dimensions and total score of the first subscale after the inservice education program. While there was a significant difference on Assessment Procedure dimension, it was not found a significant difference on Teamwork, Research and Guidance Center and Least Restrictive Environment dimensions of the second subscale.

Keywords

Special education, in-service education program, the Act 573 of 1997, professional roles and responsibilities.

GİRİŞ

Özel eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ve engelli bireylere fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi amacıyla 06.06.1997 tarih ve 573 sayılı “Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” yürürlüğe girmiştir. Kararname doğrultusunda hazırlanan “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”nde özel eğitime gereksinimi olan bireylerin tanılanmaları, nesnel, eğitsel değerlendirilmeleri, uygun yerleştirilmeleri, erken çocukluk dönemi, ilk, orta, mesleki, yüksek ve yaygın eğitimlerinin sağlanması, uygun eğitim ortamlarının oluşturulması, kaynaştırma ve destek hizmetlerinin sağlanması, eğitim programlarının bireyselleştirilmesi, gelişimlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sağlanması, ailelerin aktif katılımları gibi çağdaş görüşleri içeren hükümler yer almaktadır (MEB, 2000).

Yasal düzenlemede özel eğitim hizmetlerinin eşgüdümlü yürütülebilmesi amacıyla, rehberlik ve araştırma merkezlerinin yapı ve işleyişi yeniden düzenlenmekte, bu merkezler bünyesinde “Eğitsel Tanılama, İzleme ve Değerlendirme Ekibi”nin oluşturulması gerekli kılınmaktadır. Yönetmelikte ekibin görevleri açıklanmakta, ekip üyelerinin kendi içinde ve diğer ekip üyeleri ile eşgüdümlü çalışmasının gerekliliği belirtilmektedir. Fiscuss ve Mandell (1983), ekip çalışmalarında her bireyin çalışma biçiminin, rol ve sorumluluklarının belirsiz olmasının, ekibe katılım düzeyinin ekip üyeleri tarafından farklı algılanmasının, sağlıklı iletişim kurulamamasının, özel gereksinimli bireyler için uygun kararlar alınmasını etkileyebileceğini, bu nedenle ekip üyeleri arasında iletişim, işbirliği ve eşgüdümün önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Garner (1995), hizmetlerin geliştirilmesinde etkin ekip birlikteliğinin rolünü belirtmekte, eğitim gören ekiplerin başarılı olma şansının daha yüksek olduğunu ileri sürmektedir (Akt. Olson, Murphy ve Olson, 1998). Olson ve arkadaşları (1998), ABD’de etkin başarılı ekipler oluşturabilmek için üç yıllık ulusal bir hizmet içi eğitim programı yürütüldüğünden, çalışma sonucunda ekip çalışmalarında kullanılacak bir modelin geliştirildiğinden söz etmektedirler. Fiscuss ve Mandell (1983), ekibin birleştirme, pekiştirme ve sentez aşamalarından oluşan üç aşamalı bir gelişimsel süreci içerdiğini, bu gelişme süreci tamamlandıktan sonra tam işlevselliği olan bir ekip haline gelebileceğini, ekibin sürekliliği için de takım ruhunun oluşmasının ve ekip üyelerinin çabalarından dolayı artan oranda bir doyum sağlanmasının önemini belirtmektedirler. Rehberlik ve araştırma merkezlerinde oluşturulacak “Eğitsel Tanılama, İzleme ve Değerlendirme Ekibi” üyelerinden eğitsel değerlendirme sürecinin değerlendirme, yerleştirme, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) oluşturma, izleme gibi çeşitli aşamalarında çocuğun yaşamını önemli ölçüde etkileyebilecek kararları almaları beklenmektedir. Fenton, Yoshida, Maxwell ve Kauffman’a (1977) göre karar verme olgusu, sorunun algılanması, tanılanması, alternatiflerin oluşturulması ve çözümün belirlenmesi gibi süreçlerden oluşmaktadır (Akt. Fiscuss ve Mandell, 1983). Ekibin bu süreçleri başarıyla yürütebilmesi, ekip üyelerinin eğitsel tanılama ve değerlendirme süreçlerine ilişkin bilgilenmelerini sağlayacak hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesini gerektirmektedir.

Eğitim sisteminin en önemli amaçlarından biri tüm çocukların gelişim süreçlerindeki olası sorunlarında onlara yardımcı olabilmektir. Her öğrenci farklı özellikte bir birey olarak bazı öğrenme yeterlilik ve yetersizliklerini kendi içinde barındırır. Eğitimsel planlamaların ilk adımı bu öğrenme ve gelişim özelliklerinin bir başka deyişle performansın belirlenmesini sağlayan eğitsel değerlendirme süreci ile başlamaktadır. Eğitsel değerlendirme, engelli öğrencinin öğrenme problemlerini anlamak için disiplinler arası bir ekip çalışmasını gerektirir (McLoughling ve Lewis, 1990). Rehberlik ve araştırma merkezlerinde yürütülecek olan eğitsel değerlendirme ile çocuğun özel eğitim hizmetlerine uygunluğu belirlenebileceği gibi etkili öğretim programları da saptanabilir. Bu yönüyle eğitsel değerlendirme, yetersizliği olan ve özel eğitime uygunluğu saptanan bir çocuk için BEP hazırlanmasının ilk aşamasını oluşturması bakımından da önemlidir.

Yönetmelikte eğitsel değerlendirmenin tanımlandığı 10. maddede bütünlük, çeşitlilik, süreklilik, yeterlilik ve işbirliği ilkeleriyle eğitsel değerlendirmenin ölçütlerinin oluşturulduğu görülmektedir. Ancak bir ülkedeki hizmetlerin niteliği ve niceliği uygun yasal düzenlemeler kadar, yasaları uygulayacak kişilerin düşünce ve tavırlarıyla/tutumlarıyla da doğru orantılıdır.

Yasa'nın bu anlamda işlerliğe kavuşturulması öncelikle Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) elemanlarının, yasanın yansıttığı felsefe ve ilkeler doğrultusunda görüş ve algılarının belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu belirleme doğrultusunda RAM elemanlarının hizmetlerin organizasyonu, ekip çalışması, eğitsel değerlendirme ve BEP geliştirme sürecine yönelik gereksinimlerini karşılamayı amaçlayacak hizmet içi eğitim programlarının etkililiği araştırılabilir. Akçamete (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, Eğitsel Tanılama, İzleme ve Değerlendirme Ekibi'nin temel elemanlarından birisini oluşturan RAM çalışanlarının, 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde belirtilen rol ve sorumluluklarına ilişkin bilgi ve becerilerde kendilerini yeterli olarak algılamadıkları görülmüştür. Bu durum, ilgili yasanın uygulanmasını güçleştirmekte ve hizmet içi eğitime olan gereksinimi artırmaktadır.

Bu gereklilikten yola çıkılarak bu çalışmada RAM elemanlarının yönetmeliğe ilişkin görüşlerinin ve yönetmelikte belirlenen rol ve sorumluluklarına ilişkin yeterliliklerinin geliştirilmesinde, uygulanan hizmet içi eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu MEB Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından 21-25 Mayıs 2001 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen "Özel Eğitim Gerektiren Bireyleri Tanıma Formatörlük Kursu"na katılan 57 rehberlik araştırma merkezi elemanı oluşturmuştur. Farklı illerdeki Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) yönetici

ve uzman olarak görev yapan elemanlar belirtilen kursa katılmışlardır. Hizmet içi eğitim programına katılan bireylerin cinsiyet, görev, meslekte bulunma süresi, özel eğitim ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumlarına göre dağılımları Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1. Hizmet içi eğitim programına katılan bireylere ilişkin bilgiler

		n	%
Cinsiyet	Kadın	25	43.9
	Erkek	32	56.1
Görev	Yönetici	4	7.0
	Uzman	53	93.0
Meslekte Bulunma Süresi	1 yıldan az	19	33.3
	2-5 yıl	34	59.6
	6-9 yıl	0	0.0
	10 yıl ve üzeri	4	7.0
Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu	Evet	15	26.3
	Hayır	42	73.7

Veri Toplama Aracı

Araştırmada hizmet içi eğitim programına katılan bireylerin 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne ilişkin beceri ve görüşlerini değerlendirmek amacıyla Akçamete (2002) tarafından geliştirilen “Yönetmeliğe İlişkin Yeterlik Algılarını ve Görüşleri Belirleme Ölçeği (YİBGBÖ)” kullanılmıştır. İki ayrı alt ölçekten oluşan ölçeğin birinci alt ölçeğinde RAM elemanlarının Yönetmelikte Belirtilen Görevlere İlişkin Yeterliliklerini Algılamalarını (YİYA) değerlendirmeye yönelik 26 madde, ikinci alt ölçeğinde ise, Yönetmeliğe İlişkin Görüşlerini (YİG) belirlemeye yönelik 35 madde olmak üzere toplam 61 madde yer almaktadır. Likert tipi hazırlanan ölçekte maddelere verilen tepkiler “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde 5’li derecelendirilmiştir. Olumlu yönde düzenlenmiş maddelerde “Tamamen Katılıyorum” yanıtı 5, “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı 1 puan alırken, olumsuz yönde düzenlenmiş maddelerde puanlama ters yönde yapılmaktadır.

Ölçekten alınan yüksek puanlar yönetmelikte belirtilen görevlerle ilişkili olarak bireyin kendini yeterli algıladığını ve aynı zamanda yönetmeliğe ilişkin görüşlerinin olumlu olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin RAM elemanlarının Yönetmelikte Belirtilen Görevlere İlişkin Yeterliliklerini Algılamalarını (YİYA) değerlendiren birinci alt ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 26, en yüksek puan ise 130’dur. Birinci alt ölçekten alt boyutlara ve toplama ilişkin puan alınabilirken, Yönetmeliğe İlişkin Görüşleri (YİG) değerlendiren ikinci alt ölçekten yalnızca alt boyutlara ilişkin puanlar alınmaktadır.

Akçamete (2002) tarafından yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında ölçeğin yapı geçerliğini belirlemenin bir yolu olarak faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi çalışması sonucunda ölçeğin birinci alt ölçeğinde toplam varyansın %56.6'sını açıklayan 3 faktör elde edilmiştir. Bu faktörler “BEP Geliştirme ve Aile Eğitimi”, “Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci” ve “Ekip Çalışması” olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin ikinci alt ölçeğinde ise , toplam varyansın %33.2'sini açıklayan 4 faktör elde edilmiştir. Bu faktörler “Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci”, “Ekip Çalışması”, “RAM” ve “En Az Kısıtlayıcı Ortam” olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin her iki alt ölçeğinde yer alan alt boyutların ölçtüğü davranışlar aşağıda açıklanmaktadır (Akçamete, 2001).

I.Alt Ölçek-Yönetmelikte Belirtilen Görevlere İlişkin Yeterlik Algıları

BEP Geliştirme ve Aile Eğitimi: Bu boyutta özel eğitime gereksinimi olan çocuk ve aileler için program hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine ilişkin becerileri ifade eden 11 madde bulunmaktadır.

Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci: Özel eğitime gereksinimi olan çocukların eğitsel tanıları için uygun araç seçme, uygulama, yerleştirme seçenekleri ve uygun yöneltme kararları alma ile ilgili becerileri ifade eden 7 madde bulunmaktadır.

Ekip Çalışması: 8 maddeden oluşan bu boyutta bireyin ekipteki görev ve sorumluluklarına ilişkin becerileri değerlendirilmektedir.

II.Alt Ölçek- Yönetmeliğe İlişkin Görüşler

Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci: Bu alt boyutta sürecin kapsamı, organizasyonu, işlevleri, karar verme işlemi ve BEP'in niteliğine ilişkin görüşleri ifade eden 13 madde bulunmaktadır.

Ekip Çalışması: Bu boyutta ekip çalışması, ekibin işlevleri, sorumluluk paylaşımı, ekip elemanlarının aktif katılımı, anne-baba katılımı ve işbirliği ile ilgili 11 madde yer almaktadır.

Rehberlik ve Araştırma Merkezi: Bu boyutta RAM'larda görev yapan psikologların, rehber öğretmenlerin rol ve sorumlulukları, yeterlikleri, RAM'ların donanımları ve ölçme araçlarının yeterliklerine ilişkin 7 madde yer almaktadır.

En Az Kısıtlayıcı Ortam: Bu boyutta kaynaştırma, normal ve ayrı eğitim kurumlarına yerleştirme ile ilgili görüşleri içeren 4 madde bulunmaktadır.

Aracın güvenirliğini belirlemede madde analizine dayalı iç tutarlılık yöntemleri kullanılmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin toplam puanla korelasyonları hesaplanmış, ölçeğin birinci alt ölçeği için bu değerlerin .41-.68, ikinci alt ölçek için ise .21-.54 arasında olduğu bulunmuştur. Birinci alt ölçekte yer alan boyutlar için hesaplanan Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla .91, .86 ve .87 ve toplam için .93 olarak belirlenmiştir. Bu bölüm için Sperman Brown testi yarılama tekniği ile hesaplanan kore-

lasyon katsayıları alt boyutlar için .84, .79, .87 ve toplam için .86 olarak bulunmuştur.

İkinci alt ölçekte yer alan boyutlar için hesaplanan Cronbach Alpha katsayıları ise alt boyutlar için sırasıyla .75, .69, .67 ve .70 olarak belirlenmiştir. Bu bölüm için Sperman Brown testi yarılama tekniği ile hesaplanan korelasyon katsayıları alt boyutlar için .63, .65, .60 ve .67 olarak bulunmuştur.

Uygulama

Hizmet içi eğitim programının uygulanmasına geçmeden önce katılımcılara “Yönetmelğe İlişkin Yeterlik Algılarını ve Görüşleri Belirleme Ölçeği (YİBGBÖ)” ön test olarak uygulanmış, programın tamamlanmasının ardından katılımcılar aynı ölçeği son test olarak bir kez daha doldurmuşlardır. Günde altı saat olmak üzere bir haftalık süreyi kapsayan hizmet içi eğitim programında sırasıyla aşağıda belirtilen konular ele alınmıştır.

Eğitsel Değerlendirme: İki saat süreyle ele alınan bu derste eğitsel değerlendirmenin ne olduğu, diğer değerlendirme yöntemlerinden ne gibi farklılıklar gösterdiği ve eğitsel değerlendirmenin özel eğitim için önemi konuları tartışılmıştır. Bu dersin başlıca amacı RAM elemanlarının eğitsel değerlendirmeye ilişkin mevcut bakış açılarını ortaya koymaları ve günümüzdeki değerlendirme anlayışını kavrayabilmeleridir.

Eğitsel Değerlendirme Süreci: Dört saat süreyle gerçekleştirilen bu derste gönderme öncesi süreçlerden başlayarak, gönderme ve gönderme sonrası süreçler ele alınmıştır. Ele alınan süreçlere ilişkin yapılması gerekenler ayrıntıları ile tanımlanmış ve RAM elemanlarının bu süreçlerdeki görevleri birlikte belirlenmeye çalışılmıştır. Eğitsel değerlendirme sürecine ilişkin konular katılımcılarla birlikte ve onların katılımlarıyla gerçekleştirilmiş olup, konuya ilişkin temel bilgiler verildikten sonra bu sürece ilişkin rollerini kendileri belirlemişlerdir.

Formal Değerlendirme: İki saat süreyle gerçekleştirilen bu derste formal değerlendirme araçlarının değerlendirme sürecindeki önemi, kullanım amaç ve ilkeleri konuları ele alınmıştır. Bu konuya ilişkin katılımcılara ülkemizde yaygın olarak kullanılan formal değerlendirme araçları tanıtılmıştır.

İnformel Değerlendirme: Dört saat süreyle gerçekleştirilen bu derste informal araç geliştirme becerisini kazandırmak üzere alt gruplara ayrılan katılımcılar, kendilerine verilen konularda araç geliştirmişler ve ardından geliştirdikleri araca ilişkin uygun geribildirimler almışlardır. Böylelikle alt gruplarda yer alan bireyler, eğitsel tanı ve değerlendirme süreçlerinde hangi basamakların izlenmesi gerektiğini, bu basamaklarda hangi araçlara gereksinim duyacaklarını ve bu araçları nasıl geliştireceklerini uygulamalı olarak gerçekleştirmişlerdir.

Ekip Çalışması: Dört saat süreyle gerçekleştirilen ekip çalışması konusunda ise, öncelikle bu konuya ilişkin teorik düzeyde bilgi verilmiş daha sonra alt gruplara ayrılan katılımcılar birer ekip oluşturmuşlardır. Oluşturulan ekiplerde her katılımcı ekibin

bir üyesi olma rolünü üstlenmiştir. Rol oynama tekniği ile gerçekleştirilen bu çalışmalarda her üyenin kendi rol ve sorumluluklarının yanı sıra ekibin diğer üyelerinin de rol ve sorumluluklarına ilişkin daha gerçekçi bir anlayış geliştirmeleri hedeflenmiştir.

Özel Eğitim için Uygunluğa Karar Verme ve Yerleştirme: İki saat süreyle gerçekleştirilen bu derste katılımcılar değerlendirme sürecinde özel gereksinimli olduğu belirlenen bireylerin özel eğitim hizmetleri için yönlendirilme ve yerleştirilmesinde hangi ölçütleri dikkate alacakları ve izlenecek aşamalar konularında bilgi almışlardır. Bu bilgiler katılımcılara örnek vakalar üzerinde tartışılarak aktarılmıştır.

BEP Hazırlama, İzleme ve Değerlendirme: Altı saat süreyle gerçekleştirilen bu derste ise katılımcılar BEP hazırlama sürecinde öncelikle kendi rollerini gözden geçirmişler ve elde ettikleri değerlendirme bilgilerini BEP'na nasıl dönüştüreceklerini uygulamalı olarak yerine getirmişlerdir. Ayrıca değerlendirilen öğrencinin performansına ilişkin uzun ve kısa dönemli hedefleri nasıl oluşturacaklarını, bu hedeflere ulaşılma derecesini belirlemek üzere yapılan izleme ve değerlendirme çalışmalarını uygulamalı olarak gerçekleştirmişlerdir.

Yönetmeliğin Uyarlanması: Yukarıda belirtilen konuların bitiminde dört saat süreyle gerçekleştirilen bu derste katılımcılar ilgili yönetmeliği incelemişlerdir. Program süresince aktarılan bilgiler doğrultusunda yönetmeliğin nasıl uyarlanacağı/uygulanacağı tartışılmıştır.

28 saat süreyi kapsayan hizmet içi eğitim programı çerçevesinde her derse ilişkin katılımcılara yazılı materyaller verilmiş ve daha sonra kullanabilecekleri form örnekleri dağıtılmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmada RAM elemanlarının yönetmelikte belirtilen görevlere ilişkin yeterliliklerini algılamaları ile yönetmeliğe ilişkin görüşlerinde, katıldıkları hizmet içi eğitim programı sonrasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla çalışma grubunun YİGBÖ'nin ön ve son test uygulamalarından aldıkları puanların ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı, ilişkili örneklem için t testi ile sınanmıştır.

Yönetmelikte Belirtilen Yeterliklerin Algılanmasına İlişkin Bulgular

Çalışma grubunun program öncesi ve sonrasında YİYA'dan aldıkları puanların ortalamaları, standart sapmaları ve t değerleri Çizelge 2'de sunulmuştur.

Çizelge 2. YİYA'dan alınan ön test-son test puan ortalamaları, standart sapmaları ve t değerleri

BOYUTLAR	Öntest (n=57)		Sontest (n=57)		sd	t	p
	X	S	X	S			
BEP Geliştirme ve Aile Eğitimi	31.37	8.10	36.68	6.54	56	6.13	.000*
Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci	23.67	4.42	27.30	3.27	56	6.60	.000*
Ekip Çalışması	31.04	4.36	33.46	4.03	56	4.40	.000*
TOPLAM	86.12	12.99	97.44	10.96	56	7.02	.000*

* p < .05

Çizelge 2'de görüldüğü gibi hizmet içi eğitim programına katılan RAM elemanlarının ön test-son test puan ortalamaları arasındaki farkların BEP Geliştirme ve Aile Eğitimi ($t= 6.13$, $sd=56$, $p<.05$), Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci ($t= 6.60$, $sd= 56$, $p<.05$), Ekip Çalışması boyutlarında ($t= 4.40$, $sd= 56$, $p<.05$) ve toplam puanda ($t= 7.02$, $sd= 56$, $p<.05$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre hizmet içi eğitim programına katılmanın, RAM elemanlarının yönetmelikte belirtilen rol ve sorumluluklarına ilişkin yeterliklerini algılamalarında olumlu yönde değişikliğe yol açtığı söylenebilir.

Yönetmelikle İlgili Görüşlere İlişkin Bulgular

Çalışma grubunun program öncesi ve sonrasında YİG'den aldıkları puanların ortalamaları, standart sapmaları ve t değerleri Çizelge 3'te sunulmuştur.

Çizelge 3. YİG'den alınan öntest-sontest puan ortalamaları, standart sapmaları ve t değerleri

Boyutlar	Öntest (n=57)		Sontest (n=57)		sd	t	p
	X	S	X	S			
Eğitsel Tanı ve Değ.Süreci	52.28	6.52	55.19	4.46	56	3.34	.002*
Ekip Çalışması	33.49	5.35	34.18	7.28	56	0.82	.417
RAM	19.32	3.86	19.68	4.45	56	0.66	.512
En Az Kısıtlayıcı Ortam	11.84	1.53	12.21	1.76	56	1.48	.144

* p<.05

Çizelge 3'te görüldüğü gibi hizmet içi eğitim programına katılan RAM elemanlarının Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci boyutunda ön test-son test puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($t= 3.34$, $sd= 56$, $p<.05$). Ekip Çalışması, RAM ve En Az Kısıtlayıcı Ortam boyutlarında ise ön test-son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre hizmet içi eğitim programına katılmanın, RAM elemanlarının, yönetmeliğin Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci'ne ilişkin görüşlerinde olumlu yönde bir değişikliğe yol açtığı söylenebilir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de belirtilen rol ve sorumluluklara ilişkin RAM çalışanlarına yönelik olarak düzenlenen hizmet içi eğitim programının yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin görüş ve yeterliliklerinin geliştirilmesinde etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışma grubuna program öncesi ve sonrasında Yönetmeliğe İlişkin Yeterlik Algılarını ve Görüşleri Belirleme Ölçeği (YİBGBÖ) uygulanmış ve elde edilen veriler ölçeğin Yönetmelikte Belirtilen Görevlere İlişkin Yeterlik Algıları (YİYA) ve Yönetmeliğe İlişkin Görüşler (YİG) alt ölçeklerine göre değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular hizmet içi eğitim programının YİYA alt ölçeğinin BEP Geliştirme ve Aile Eğitimi, Eğitsel Tanı ve Değerlendirme ve Ekip Çalışması boyutları ile tüm alt ölçekte program sonrasında RAM çalışanlarının yeterlik algılarında anlamlı ölçüde bir artışın olduğunu göstermektedir. Ayrıca, YİG alt ölçeğinin Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci boyutunda da çalışma grubunun yönetmeliğe ilişkin görüşlerinde program sonrasında olumlu yönde bir değişme gözlenirken Ekip Çalışması, RAM ve En Az Kısıtlayıcı Ortam boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Bu bulgulara YİYA alt ölçeğinin BEP Geliştirme ve Aile Eğitimi boyutunda bakıldığında, bu boyutta özel eğitime gereksinimi olan çocuk ve aileler için program hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine ilişkin bilgi ve becerileri değerlendiren maddelerin yer aldığı görülmektedir. Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci boyutunda özel gereksinimli çocukların eğitsel tanıları için uygun formal ve informal araçları seçme ve uygulama, yerleştirme ve uygun yöneltme kararları almaya ilişkin bilgi ve beceriler değerlendirilirken, Ekip Çalışması boyutunda ise ekip elemanlarının görev ve sorumluluklarına ilişkin yeterlik algıları değerlendirilmiştir. Uygulanan hizmet içi eğitim programında RAM elemanlarına belirtilen konularla ilgili bilgi vermenin yanı sıra beceri kazandırmayı hedefleyen uygulamalara da yer verilmiştir. Buna göre doğrudan bilgi aktarımının yanı sıra beceri kazandırmayı da hedefleyen yaşantısal etkinliklere yer verilmesinin, RAM elemanlarının belirtilen boyutlardaki yeterlik algılarını olumlu yönde değiştirmede etkili olduğu düşünülmektedir. Alanda yapılan benzer bir çalışmada (Yates, 1973), uygulamalı olarak gerçekleştirilen hizmet içi eğitim programının gerekli bilgi ve becerileri kazandırmada daha etkili olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir.

Bu durum özel eğitime gereksinimi olan bireylerin tanınmalarından başlayarak eğitim programına yerleştirilmesi ve izlenmesine kadar tüm aşamaları planlayan 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Yönetmeliği’nin işlevsellik kazanıp hayata geçirilmesi için benzeri biçimde planlanan hizmet içi eğitim programlarına olan gereksinimi desteklemektedir. Bailey (1989), hizmet içi eğitim programlarının amacının alanda çalışan personelin çalışma ortamlarındaki mesleki uygulamalarını olumlu yönde geliştirme ve bu gelişmenin tüm hizmet sunma sistemine yaygınlaştırılması açısından bilgi ve deneyim kazandırılması

olması gerektiğini ifade etmiştir (Akt. Olson ve ark., 1998). ABD’de yürütülen bir çalışmada başarılı bir ekip çalışması oluşturmaya ilişkin ülke genelinde yürütülen bir hizmet içi eğitim modeli geliştirilmiş ve bu modele göre geliştirilen hizmet içi eğitim çalışması ülke genelinde üç yıl süreyle uygulanmıştır. Etkileşimsel ekip yaklaşımı olarak adlandırılan model, okul öncesi düzeyde özel eğitimi gerektiren bireyler ve onların aileleri ile çalışan personeli yetiştirmek amacıyla oluşturulmuş olup, modelin temel amacı ekibi oluşturan bireylerin ortak amaçlara ulaşmak üzere çözüm üretmede işbirliği yapma becerilerini geliştirmektir. Hizmet içi eğitim programı tek tek bireyleri eğitmek yerine bir ekip yaklaşımı içinde çalışma ve eylem planlama üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle ülkemizde RAM elemanlarıyla yapılan bu çalışma pilot bir çalışma olarak değerlendirilmeli ve ilgili yönetmelikte belirtilen rol ve sorumlulukları yerine getirecek tüm elemanların ekip anlayışı içinde eğitilmeleri konusunda ülke genelinde bir planlamanın yapılması hedeflenmelidir.

Araştırmanın ikinci temel bulgusu, çalışma grubundaki bireylerin YİG alt ölçeğinin Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci boyutundaki görüşlerinde program sonrasında olumlu yönde bir değişme gözlenirken, Ekip çalışması, RAM ve En Az Kısıtlayıcı Ortam boyutlarında anlamlı bir değişimin gözlenmemesidir. Eğitsel Tanı ve Değerlendirme Süreci boyutunda program öncesine göre gözlenen olumlu değişme, yürütülen hizmet içi eğitim programında eğitsel tanı ve değerlendirme sürecine ilişkin verilerin bilgilerin, yapılan tartışmaların, katılımcıların bu süreçte kendi rol ve sorumluluklarını daha iyi anlamalarına yardımcı olduğu şeklinde açıklanabilir. Çalışma grubunu oluşturan RAM elemanları, YİA alt ölçeğinin Ekip Çalışması boyutunda, bireysel rol ve sorumluluklarını yerine getirmede kendilerini daha yeterli olarak algıladıkları, YİG alt ölçeğinin Ekip Çalışması boyutunda program sonrasında görüşlerinde bir değişme meydana gelmemiştir. Bu durum, çalışmaya katılan RAM elemanlarının ekip çalışması kültürünün oluşturulmasında tek başına kendi becerilerinin yeterli olmadığını, ekibin diğer üyelerinin de benzer bir yaklaşımı paylaşımlarının gerekli olduğunu fark etmeleri ancak bunun ülkemiz koşullarında pratikte uygulanmasının kolay olmayacağını düşünmelerinden kaynaklanmış olabilir.

Akçamete (2002), yapmış olduğu çalışmada RAM elemanlarının, yönetmeliğin gerektirdiği biçimiyle ekip oluşturulmasına ve ekibin işlerliğine yönelik olumsuz görüş içinde olduklarını ortaya koymuştur. Yine aynı çalışmada RAM elemanları, sınıf öğretmenlerinin ekip çalışmalarına katılmalarını gerekli görmediklerini ve annesinin işbirliği sağlamanın güç olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum RAM elemanlarının kendilerini ekip çalışmasında yeterli olarak algılasalar dahi, diğer üyelerin katılımını sağlamanın ve ortak kararlar almanın güç olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Ekip çalışması boyutunda yönetmeliğin uygulanabilmesine ilişkin görüşlerin değiştirilebilmesi, tüm ekip elemanlarında benzer yaklaşımı geliştirmeyi hedefleyen çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir.

YİG alt ölçeğinin RAM ve En Az Kısıtlayıcı Ortam boyutlarında da, RAM elemanlarının görüşlerinde anlamlı bir değişme gözlenmemiştir. Bu bulgu çalışma grubunu

oluşturan bireylerin, Rehberlik Araştırma Merkezlerinin mevcut olanakları ve yapılanmalarının ilgili yönetmeliğin gereklerini karşılamadan uzak olduğunu düşünmeleriyle açıklanabilir. Nitekim Akçamete (2002)'nin çalışmasında da RAM elemanları aynı görüşü ifade etmişlerdir. Uygulanan hizmet içi eğitim çalışması sonucunda RAM ve En Az Kısıtlayıcı Ortam boyutlarında bir değişimin gözlenmemesi, eğitim çalışmalarının tek başına görüşleri değiştirmeye yetmeyeceğine, aynı zamanda RAM'ların mevcut yapı ve işleyişlerinin değiştirilmesi gerekliliğine de işaret etmektedir.

YİG alt ölçeğinin En Az Kısıtlayıcı Ortam boyutunda gözlenemeyen değişme ise Eğitsel Tanı, Değerlendirme ve İzleme Ekipleri uygun yerleştirme kararını verse bile en az kısıtlayıcı eğitim ortamının seçilmesi RAM elemanları dışında okula, aile ve öğretmenlere yeni rol ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu konudaki görüşlerin değişmemesi en az kısıtlayıcı ortam ilkesinin karşılanmasında diğer bireylerin sorumluluklarını yerine getirmeyeceklerini düşünmelerini göstermektedir. Dolayısıyla bu bulgu, yönetmeliğin işlerlik kazanması için sadece RAM elemanlarının değil, aynı zamanda diğer ekip elemanlarının da eğitilmesini gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak ülkemizde özel gereksinimli bireylere uygun eğitim hizmetlerinin sağlanmasına yönelik hazırlanmış olan 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girmiş olması bu bireylerin eğitim haklarının yasa ile güvence altına alınması açısından oldukça sevindiricidir. Ancak, yasanın işlerlik kazanabilmesi büyük ölçüde bu yasayı uygulamadan sorumlu olan kişilerin eğitimini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada yürütülen hizmet içi eğitim programının, yasayı uygulamadan sorumlu olan bireylerden biri konumundaki RAM çalışanlarının yasanın uygulanmasına ilişkin görüşlerinde ve yeterlik algılarında olumlu bir değişme sağladığı görülmüştür. Bu nedenle bu çalışma pilot bir çalışma olarak ele alınmalı ve benzeri çalışmaların ülke genelinde yaygınlaştırılması hedeflenmelidir. Ayrıca bu çalışmada yürütülen hizmet içi eğitim programı Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından ülkenin değişik illerinde bulunan RAM'larda rehber öğretmen kadrosunda görev yapan elemanlar ile yöneticilere yönelik olarak düzenlenmiştir. Hizmet içi eğitim programının tamamlanmasından sonra, katılımcıların program süresince ilgili yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin kazandıkları bilgi ve becerileri görev yaptıkları merkezlerdeki diğer çalışanlara aktarma formasyonunu üstlenmeleri de beklenmektedir. Bu nedenle bu kursun adı ilgili bakanlıkça "formatörlük" olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, uygulanan programın araştırmanın amaçları doğrultusunda etkili olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulguların genellenebilirliği katılımcılarla sınırlı olmakla birlikte, çalışmanın sonucunda ortaya çıkan olumlu etkiler, benzer çalışmaların planlanmasına ışık tutması açısından yararlı görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akçamete (2002, April). New Turkish special education act (P.L. 573): Opinions and self efficacy. Poster session presented at the *Council for Exceptional Children 2002 annual convention and expo*. New York, USA.
- Fiscuss, D.E.; Mandell, J.C. (1983). *Developing individualized education programs*. (Ed. Gönül Akçamete). Çev: Hatice Günayer Şenel, Elif Tekin. Anı Yayıncılık, Ankara.
- McLoughlin, A.S.; Lewis, B.R. (1990). *Assessing special students*. Merrill Publishing Company.
- MEB (2000). *Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname ve özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Olson, J.; Murphy, L.C.; & Olson, D.P. (1998). Building effective successful teams: An interactive teaming model for inservice education. *Journal of Early Intervention*. 21(4): 339-349.
- Yates, J.R. (1973). *Model for preparing regular classroom teachers for "mainstreaming"*. *Exceptional Children*. 40, 471-472.